

Ks. HENRYK OLSZAR
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

KS. DR TEODOR KREMSKI (1829-1906)

THE REV. TEODOR KREMSKI (1829-1906)

ABSTRACT

Po życiu i działalności księdza Teodora Kremskiego (1829-1906) nie pozostało zbyt wiele znaków ludzkiej pamięci. Choć wywarł wielki wpływ na życie religijne Katowic, Rybnika i Jankowic Rybnickich, ominęło go pióro historyków. Mimo to jest on jedną z najciekawszych postaci w gronie śląskiego duchowieństwa drugiej połowy XIX i początków XX wieku. Studiował prawo we Wrocławiu, Bonn i Berlinie. Zrezygnował z dobrze zapowiadającej się kariery prawniczej na rzecz realizacji powołania kapłańskiego. Ukończył teologię we Wrocławiu. W duszpasterstwie pracował w Bujakowie i Opolu. Był pierwszym proboszczem Katowic i budowniczym kościoła Mariackiego. Tu zachorował na gardło. Jego stanu zdrowia nie poprawiła terapia. Leczył się nawet w krajach Orientu. Po powrocie na Śląsk zamieszkał w klasztorze sióstr służebniczek w Porębie, gdzie w cudowny sposób odzyskał głos. Następnie był kapelanem szpitala Świętego Juliusza w Rybniku. Na tej skromnej posiadzie wytrzymał aż 34 lata, służąc chorym i biednym w dzień i w nocy. Rozdał im cały swój majątek. Umarł na zawał serca w sobotę, niosąc pociechę umierającemu.

There are not many remains in human memory and in the historic sources about the life of the rev. Teodor Kremski (1829-1906), despite that he had great influence on the religious life of people living in Katowice, Rybnik and Jankowice Rynickie in the second half of 19th and in the beginning of the 20th century. The rev. Teodor Kremski was one of the most interesting figures in the Silesian clergy at that time. He studied law in Wrocław, Bonn and Berlin and promised to be a good lawyer. But he gave it up in favor of the priesthood. He graduated in theology at Wrocław University and took the cure of souls in Bujaków and Opole parishes. He was the first parish-priest in Katowice as the city, and the builder of the St. Mary's Church in Katowice. At that time he felt ill, and looking for therapy he traveled even to the Orient. After that he settled in the convent of the Congregation of the Sisters Servants of Mary Immaculate (AM) in Poręba, where his voice recovered by miracle. Then he became the chaplain in St. Julius' Hospital in Rybnik. He stayed there for 34 years serving the ill and the poor during days and nights and he gave away all his personal property. He died of heart attack while he was bringing solace to the dying person.

Po życiu i działalności księdza Teodora Kremskiego¹ nie pozostało zbyt wiele znaków ludzkiej pamięci. Mimo że wywarł wielki wpływ na życie religijne Katowic, Rybnika i Jankowic Rybnickich, ominęło go pióro historyków, autorów

¹ W źródłach figuruje też jako Theodor Kremski.

*Słownika biograficznego katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*² oraz autora publikacji *Rybniczanie. Słownik biograficzny*³. Wyjątek stanowi opracowanie księdza Janusza Wycisły, zamieszczone w śląskim kalendarzu katolickim *Z tej Ziemi*, wydanym na rok 2000⁴. Zachowały się również jego podobizny: na portrecie, wykonanym przez Czesława Kuryatę⁵, i na najstarszym rybnickim zdjęciu⁶.

Celem prezentowanej tu narracji historycznej jest przypomnienie osoby księdza Kremskiego – jednej z najciekawszych i jednocześnie prawie zupełnie zapomnianych postaci w gronie śląskiego duchowieństwa drugiej połowy XIX i początków XX wieku. Był kapłanem, u którego charakterystyczną cechą wyglądu była broda zapuszczona bynajmniej nie z powodów estetycznych, a ze względu na zły stan zdrowia. Nosił także druciane okulary. Jego losy spinały nierzadko klamrą, w jakże znaczący sposób, zagadkowe problemy zdrowotne.

Urodził się w sobotę, 14 marca 1829 roku, w Tarnowskich Górach⁷ w bogatej i wpływowej rodzinie właściciela składu z płótnem Jana Kremskiego i jego żony Marii⁸. Jego siostra, doktor (Arzt) Maria Heinrich⁹, poprzez córkę – urzędniczkę (Beamtin), Olgę¹⁰, była spokrewniona z rodziną Klause¹¹. Ojciec Teodora był w 1812 roku królem miejscowego Bractwa Strzeleckiego (Schützen-Verein)¹².

Ks. Teodor Kremski (na najstarszym zachowanym zdjęciu)

² *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996.

³ L. Musiolik, *Rybniczanie. Słownik biograficzny*, Rybnik 2000.

⁴ J. Wycisło, *Dziwne dzieje pierwszego proboszcza Katowic*, w: „*Z tej Ziemi*”. *Śląski kalendarz katolicki na rok 2000*, red. M. Jachimowicz, J. Krakowski, Katowice 1999, s. 153-161.

⁵ Zob. H. Bednorz, J. Bańka, *Życie i działalność ks. Emila Szramka (1887-1942)*, Katowice 1966, s. 187.

⁶ *Najstarsze rybnickie zdjęcie?*, *Gazeta Rybnicka* 2009, nr 2 (452), s. 40.

⁷ Miasto było wtedy pod panowaniem pruskim i w obrębie II Rzeszy Niemieckiej (1763-1918).

⁸ Por. J. Piernikarczyk, *Historia miasta Tarnowskich Gór (1526-1926). Na pamiątkę 400-letniego istnienia miasta Tarnowskich Gór*, Tarnowskie Góry 1926, s. 42; J. Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry. Najstarsze dzieje Śląska i ziemi bytomsko-tarnogórskiej. Dzieje pierwszego górnictwa w Polsce*, Tarnowskie Góry 2008, s. 28 (reprint).

⁹ R. Bednarczyk, *Rudera na Króliku*, *Montes Tarnovicencis* 2010, nr 45; tenże, *Dom Spółki Brackiej na Klauzowcu*, *Montes Tarnovicencis* 2012, nr 54. Por. Z. Jedynak, *Zarys dziejów Górnośląskiej Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach (Oberschlesischer Bergknappschaft Tarnowitz) w latach 1857-1922 i jej pozostałość aktowa w Archiwum Państwowym w Katowicach, Szkice Archiwalno-Historyczne* 2007, nr 3.

¹⁰ Z ks. Teodorem Kremskim byli spokrewnieni synowie Olgi: dr Walter Klause i Antoni Klause.

¹¹ *Privatkorrespondenz der Familie Klause (1877-1977)*, w: I. Zelek, *Nachlass Klause*, Köln 2009, s. 6.

¹² P. Krotochwil, *Dzieje Bractwa Strzeleckiego w Tarnowskich Górach*, cz. VI, *Montes Tarnovicencis* 2005, nr 19 (XII).

Matka zajmowała się domem i dbała o wychowanie syna¹³. Ten, z wynikiem cełującym, ukończył sześcioklasowe Królewskie Gimnazjum Katolickie („Carolinum”) w Nysie – jedną z najważniejszych szkół nowożytnych Śląska¹⁴. Głównymi przedmiotami były tutaj języki starożytne: łacina i greka, zaś najważniejszym celem było kształcenie przyszłych duchownych, urzędników, adwokatów, lekarzy i nauczycieli¹⁵.

Wypracowane w domu pod czujnym okiem rodziców takie cechy charakteru, jak: pilność, sumiennność, pracowitość, zdolność prowadzenia dialogu i sztuka kompromisu, okazały się cennymi umiejętnościami w jego samodzielnym życiu¹⁶. Warunki materialne rodziny ułatwiły Teodorowi rozpoczęcie studiów prawniczych na Uniwersytecie Wrocławskim (Schlesische Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau)¹⁷, ich kontynuację na Uniwersytecie Reńskim Fryderyka Wilhelma III w Bonn (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn) i zakończenie na Uniwersytecie Wilhelma Humboldta w Berlinie (die Humboldt Universität zu Berlin). Ten ostatni był dumnie nazywany „matką wszystkich nowoczesnych uniwersytetów”¹⁸. W dorosłe życie wszedł w okresie Wiosny Ludów (1848-1949) i rewolucji przemysłowej na Górnym Śląsku¹⁹.

Jako specjalista z zakresu prawa świeckiego i kościelnego objął stanowisko referendarza w Sądzie Powiatowym w Tarnowskich Górach, zaś władze miasta zaprzęgnęły powierzyć mu wkrótce urząd prezesa tego trybunału. Wspaniale rozpoczynając się karierę prawniczą w 1853 roku przerwała długo przemyślana decyzja o podjęciu studiów teologii katolickiej we Wrocławiu. Jego „pójście na księdza” oznaczało bowiem dodatkowy wzrost prestiżu w środowisku rodzinnym i sąsiedzkim. We Wrocławiu zamieszkał w konwiktie teologicznym (Theologisches Convict), kierowanym przez księży: Johanna Soffnera (prefekta) i Karla Otto (repetytora)²⁰. Dokonał immatrykulacji 25 października 1853 roku, zaś studiował teologię do 9 sierpnia 1856 roku²¹. W gmachu uniwersytetu słuchał wykładów, wygłaszanych po niemiecku lub po łacinie, przez znanych teologów: Johanna Baptysty Balzera – z dogmatyki, Franza Bittnera – z teologii moralnej, Franza Pohla – z teologii pastoralnej, Franza Karla Moversa – ze Starego Testamentu, Josepha Heinricha Friedlieba – z Nowego Testamentu, Josepha Ignaza Rittera – z historii Kościoła

¹³ Por. J. Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927, s. 98-99; *Historia Tarnowskich Gór*, red. J. Drabina, Tarnowskie Góry 2000, s. 104, 213, 215.

¹⁴ Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu [dalej cyt. AUWW], *Allgemeines Studenten-Register...*, sygn. TK 115, s. 171.

¹⁵ Nauka w takiej szkole trwała 9 lat. Zob. Z. Surman, *Szkolnictwo ludowe, średnie i wyższe*, w: *Historia Śląska*, t. 3, cz. 1, Wrocław 1976, s. 491-492.

¹⁶ J. Wycisło, *Dziwne dzieje pierwszego...*, s. 153-154.

¹⁷ AUWW, *Catalogus Studiosorum...*, sygn. TK 82; *Allgemeines Studenten-Register...*, sygn. TK 113-114.

¹⁸ N. Niestolik, *Ks. Teodor Kremski. Dziwne życie pierwszego proboszcza Katowic*, w: *Śląskie groby ludzi Kościoła*. Zob. <http://jankowice.rybnik.pl/groby/kremski.html/> [dostęp 4.09.2012].

¹⁹ *Historia Śląska*, red. M. Czaplński, Wrocław 2002, s. 279-285, 295.

²⁰ *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegation-Bezirks für das Jahr 1863*, Breslau 1863, s. 21.

²¹ AUWW, *Allgemeines Studenten-Register...* (1852-1853), sygn. TK 115, s. 171.

i Petera Josepha Elvenicha – z filozofii²². Wspomniani duchowni chętnie prowadzili dysputy na temat poglądów i metod uprawiania teologii, związanych z *hermezjanizmem*²³ i *güntherianizmem*²⁴. Na zrozumienie przez Teodora tajników liturgii i duszpasterstwa oraz spraw moralnych i dogmatyki wpłynęli moderatorzy alumnatu wrocławskiego, księża: Joseph Sauer – rektor i Franz Xavier Lorinser – ojciec duchowny, a także znawcy katechetyki, pedagogiki i śpiewu, księża: Theodor Ottinger – subregens, Juliusz Baucke – kierownik seminarium i Bernhard Hahn – dyrygent chóru katedralnego²⁵. W ciągu roku „ze studenta Kremskiego zrobili duchownego”²⁶, ponieważ przeszedł trzy drogi: oczyszczenia (*via purgativa*), uświęcenia (*via illuminativa*) i zjednoczenia (*via unitiva*)²⁷. Studia ukończył uzyskaniem tytułu doktora obojga praw²⁸, a następnie 30 czerwca 1857 roku przyjęciem święceń kapłańskich z rąk biskupa Heinricha Förstera we wrocławskiej katedrze pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela. Stał się kapłanem diecezji wrocławskiej. W zbiorach Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej odnalazłem taką oto charakterystykę alumna Kremskiego: „(...) jest wysoki, utalentowany i zadawalający w zachowaniu (...), z charakteru otwarty, żwawy, usłużny. Z głoszenia kazań po polsku i niemiecku – dobry, z katechizowania – dobry”²⁹. Ksiądz Kremski nie zapomniał o studentach słynnej *Alma Mater Wratislaviensis*, ponieważ przekazywał dary książkowe na rzecz ich organizacji Leseverein katholischen Studenten – *Winfridia*³⁰.

Posługę kapłańską ksiądz Kremski, ku satysfakcji swojej i parafian, pełnił najpierw w parafii Świętego Mikołaja w Bujakowie pod Mikołowem, gdzie w pracy duszpasterskiej zastępował chorego proboszcza, księdza Konstantego Splotta³¹. Następnie od 1858 roku był współpracownikiem księdza Hermanna Gleicha,

²² E. Kleineidam, *Die Katholisch-theologische Fakultät der Universität Breslau (1811-1945)*, Köln 1961, s. 56-58, 126-127, 132-133, 141, 146, 166-169.

²³ System filozoficzno-teologiczny sformułowany przez Geoga Hermesa, propagowany przez jego uczniów, którego głównym założeniem było pragnienie obrony dogmatów Kościoła katolickiego za pomocą zasad dowodzenia racjonalnego, z uwzględnieniem rozumu jako jedyne go środka, umożliwiającego poznanie prawd nadprzyrodzonych, oraz przyjęcie zasady wątplenia pozytywnego jako podstawy teologicznego poszukiwania. Zob. M. Cisło, *Hermezjanizm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz, S. Janeczek i in., Lublin 1993, kol. 186-788.

²⁴ System filozoficzno-teologiczny Antona Günthera i jego zwolenników, którego głównym celem było „idealne” zrozumienie objawienia Bożego. Doprowadziło to do wyrugowania z niego elementu nadprzyrodzonego i tajemniczego. Zob. K. Macheta, *Güntherianizm*, w: *Encyklopedia katolicka...*, kol. 400-401.

²⁵ H. Hoffmann, *Die Geschichte des Breslauer Alumnats. Ein Beitrag zur Geschichte der Priesterbildung in Schlesien*, Breslau 1935, s. 175, 183-184, 233.

²⁶ J. Jungnitz, *Joseph Sauer. Ein Lebensbild aus der Breslauer Diözesangeschichte des 19. Jahrhunderts*, Breslau 1913, s. 192.

²⁷ J. Myszor, *Duchowieństwo katolickie na Śląsku (1742-1914)*, Katowice 2011, s. 119.

²⁸ Z łaciny: *Iuris Utriusque Doctor*.

²⁹ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, Akta personalne ks. Teodora Kremskiego, sygn. APD 920-931.

³⁰ Zob. B. Erdmannsdörffer, *Aus den Zeiten des deutschen Fürstenbundes. Akademische Rede zum Geburtsfest des höchstseligen Grossherzogs Karl Friedrich am 22. November 1884 bei Vortrag des Jahresberichts und Verkündung der akademischen Preise gehalten*, Heidelberg 1885. Por. J. Myszor, *Duchowieństwo katolickie na Śląsku...*, s. 79.

³¹ J. Kempa, G.B. Marek, *Historia miejscowości i parafii Bujaków*, Katowice 1995, s. 101.

przyszłego sufragana wrocławskiego, w parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu³². Jego duszpasterstwo było wypadkową tradycji czerpanej z postanowień soborowych, synodalnych i zwyczajów regionalnych. Zajmował się posługą sakramentalną i katechezą; głosił kazania o charakterze polemicznym, których treść na ogół sprowadzała się do obrony wiary katolickiej; rozwijał bractwa i związki kościelne; niósł pomoc biednym; walczył z nędzą autentyczną i zawinioną.

Po uzyskaniu prezydentury³³, od 8 listopada 1860 roku objął – w obecności księdza Karola Pressfreunda z Biskupic – urząd kuratusa³⁴ w Katowicach, gdzie pod swoją opieką miał 3832 wiernych³⁵. Wybór jego osoby przez Kurię wrocławską na pierwszego duszpasterza Katowic był ze wszech miar trafny. Ksiądz Kremski, widząc lawinowy wzrost ludności – wywołany rozwojem śląskiego górnictwa, szybko podjął decyzję o budowie neogotyckiego kościoła parafialnego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (1861)³⁶ oraz zapewnił utrzymanie dla wikarego, księdza Wiktora Schmidta³⁷. Katowiczanie – jak sam zauważył – „osiągnęli w stosunkowo krótkim czasie najważniejszy cel – samodzielną gminę kościelną, własny Dom Boży i własnego duszpasterza”³⁸.

Jako człowiek zamożny w znacznej części przeznaczal na ten cel pieniądze swojej rodziny. Był kapłanem niezwykle gorliwym i pracowitym; przestrzegał zasady rezydencji i rzadko opuszczał parafię. Prowadząc działalność edukacyjną w szkole, umiejętnie godził interesy w zakresie kształcenia i wychowania dzieci: Niemców, Polaków i Żydów – katolików, ewangelików i wyznania mojżeszowego. Założył Katolicki Komitet Szkolny, zaś w 1864 roku doprowadził do powstania prywatnej średniej szkoły żeńskiej w Katowicach³⁹.

³² Obecnie parafia katedralna diecezji opolskiej.

³³ Prawo prezydentury mieli właściciele miejscowości, którzy wybudowali w niej kościół i uposażyli tak, aby można było utworzyć przy nim parafię, w której mógł utrzymać się wyznaczony duchowny. Zob. J. Sossala, *Patronaty fiskalne na Śląsku Opolskim na przełomie XVIII i XIX*, Roczniki Teologiczne Śląska Opolskiego 2 (1970), s. 212.

³⁴ *Kuratus* jest samodzielnym duchownym na prawach proboszcza.

³⁵ Zob. Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Parafia Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach, *Materiały dotyczące parafii 1838-1926*, sygn. AL-964, s. 17. Por. V. Schmidt, *Fest-Schrift zur 50-jährigen Jubelfeier der katholischen St. Maria-Pfarrgemeinde in Kattowitz O.S., Königshütte 1910*, s. 11-13; G. Hoffmann, *Historia miasta Katowice*, Katowice 2003, s. 155; R. Kaczmarek, *Duchowieństwo parafii Mariackiej*, w: *Kościół Mariacki w Katowicach. Fakty i ludzie*, cz. 1, red. R. Brom, A. Suchoń, J. Śliwiok, Katowice 2006, s. 54-55; A. Karkosz, *Parafia Przemienienia Pańskiego. 150 lat duszpasterstwa w śródmieściu Katowic*, Katowice 2012, s. 17-21.

³⁶ A. Suchoń, *Początki kościoła i parafii pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach na podstawie materiałów archiwalnych*, w: *Kościół Mariacki w Katowicach...*, s. 14; H. Olszar, *Rola arcybiskupa Heinricha II Förstera w utworzeniu parafii Mariackiej w Katowicach*, w: *Kościół Mariacki w Katowicach...*, s. 28-31.

³⁷ Archiwum Parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach, Akta budowlane: *Budowa kościoła NMP (1859-1894)*, rps, sygn. B-2.

³⁸ H. Olszar, *Rola arcybiskupa Heinricha II Förstera w utworzeniu parafii Mariackiej w Katowicach*, w: *Kościół Mariacki w Katowicach...*, s. 30.

³⁹ V. Schmidt, *Fest-Schrift zur 50-jährigen Jubelfeier...*, s. 14-16; G. Hoffmann, *Historia miasta Katowice...*, s. 110; J. Tofilska, *Parafia Mariacka w Katowicach. Historia jak witraż*, Katowice 2010, s. 67-68.

Aktywność duszpasterską i społeczną księdza Kremskiego przerwało wydalenie z 2 kwietnia 1866 roku. W czasie wygłaszania kazania w drugi dzień Świąt Wielkanocnych – w wyniku wcześniejszego przeziębienia – stracił głos. Mógł mówić tylko szeptem. Jego stanu zdrowia nie poprawiły dwa lata intensywnej terapii. Nie pomogła ani bujna broda zapuszczona dla ochrony chorej krtani, ani też lecznicze wyjazdy do Wiednia, gdzie w klinice gardła korzystał z osiągnięć badawczych Wiedeńskiej Szkoły Medycznej. Bezskuteczne też okazały się podróże do Włoch i Hiszpanii (hospitalizacja za pomocą orzecha włoskiego i imbiru lekarskiego), a nawet do krajów Orientu: Egiptu, Palestyny i francuskiego Algieru⁴⁰. Zwiedził Aleksandrię, Kair, *Piramidy*, Suez, Port Said, Jaffę, Jerozolimę, Betlejem i Jerycho. Zachowywał się niekiedy jak niewolnik swojej niepohamowanej ciekawości: „zwiedzał, chodził, prażył się na słońcu, jadł, pił, wytrzeszczał oczy, śmiał się i płacił bez pardonu; czuł się tam, jak poseł ziemi śląskiej”⁴¹. Po powrocie w rodzinne strony był zmuszony w kwietniu 1867 roku zrezygnować ze stanowiska proboszcza w Katowicach. Od 30 czerwca 1867 roku przebywał jako komorant⁴² na probostwie parafii Trójcy Świętej w Leśnicy koło Góry Świętej Anny⁴³. Doświadczenia życiowe wzmacniały go w pokonywaniu nowych trudności. Dodawały mu mądrości do odnalezienia się we właściwym miejscu nowej dla niego rzeczywistości.

16 sierpnia 1868 roku został ojcem duchowym oraz kapłanem w klasztorze Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Porębie koło Góry Świętej Anny, położonej na terenie parafii w Leśnicy⁴⁴. Zachował także charakterystyczną brodę, która miała stanowić zabezpieczenie od zimna dla jego chorego gardła. Tam zaangażował się w duchowy rozwój sióstr i nowicjuszek oraz

⁴⁰ Zob. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1867*, Breslau 1867, s. 155. Por. V. Schmidt, *Fest-Schrift zur 50-jährige Jubelfeier...*, s. 11. Pielgrzymowanie z Górnego Śląska do Ziemi Świętej ułatwiło otwarcie w połowie XIX wieku Kolei Górnośląskiej (Wrocław – Opole – Mysłowice) i Kolei Wilhelma (Koźle – Racibórz – Bogumin), łączącej miasta górnośląskie z Wiedniem, a przez Kolej Transalpejską z Triestem oraz powstanie na początku XIX wieku linii morskiej należącej między innymi do Rosyjskiego Towarzystwa Żeglugowego i Austrian Lloyd. Stanowiła ona z czasem podstawowy szlak wodny w kierunku Ziemi Świętej. Najczęściej praktykowaną była jednak trasa pociągami do Triestu, a stamtąd – po uzyskaniu od konsula lub posła tureckiego wpisu do paszportu – trwający od pięciu do siedmiu dni rejs parowcem po Adriatyku, Morzu Jońskim i Morzu Śródziemnym do portu w Jaffie na terenie Ziemi Świętej. Pielgrzymi pokonywali granicę Austro-Węgier i Turcji. Por. F. Gondek, *Wspomnienia z pielgrzymki do Ziemi Świętej w roku 1859 odbytej*, Kraków 1871; F. Marcinek, *Wspomnienie z pielgrzymki odbytej do Ziemi Świętej*, Towarzystwo Bożego Grobu. Wiadomości o stanie kościoła katolickiego w Ziemi Świętej 1869-1872; *Eisenbahn-Karte von Deutschland und den Nachbarländern von 1849 im Archiv*, herausgegeben von der Karten- und Luftbildstelle der Deutschen Bundesbahn, 1985.

⁴¹ Por. Z. Bednorz, *Dyszlem i parą. Z dziejów polskiej literatury podróżniczej na Śląsku*, Opole 1978, s. 171-172, 178, 183, 200.

⁴² Kapłan, który znalazł schronienie w innej, niekiedy odległej parafii.

⁴³ *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1869*, Breslau 1869, s. 139, 164.

⁴⁴ Zob. E. Bojanowski, *Dziennik*, t. IV: 1867-1871, oprac. L. Smółka, Wrocław 2009, s. 188, 338, 340. Por. A. Nowack, *Lebensbilder der schlesischer Priester*, Breslau 1928, s. 183; V. Guzy, *Najgłębsze korzenie Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP*, w: *Z naszej przeszłości*, Wrocław 2000, s. 16-19.

rozwój materialny Domu Opieki, kierowanego przez siostrę Annę Böhm⁴⁵. Interesował się Ziemią Świętą. Niósł pomoc finansową istniejącym tam organizacjom kościelnym, kapłanom, zakonnikom i zakonnicom prowadzącym tamtejsze parafie, szpitale, domy opieki i szkoły oraz seminarium i domy misyjne⁴⁶. Zredagował w języku polskim dziesięć pierwszych numerów „Towarzystwa Bożego Grobu. Wiadomości o stanie kościoła katolickiego w Ziemi Świętej” – najstarszego czasopisma Związku Katolickiego na Górnym Śląsku, wydawanego najpierw w Piekarach Śląskich, a potem w Gliwicach⁴⁷, które rozchodziło się „w dość wielkiej ilości egzemplarzy”. Celem tego pisma było zebranie od czytelników funduszy na misje franciszkańskie w Kustodii Ziemi Świętej⁴⁸. Własnym kosztem kazał blisko domu zakonnego w Porębie założyć studnię, aby odciążyć w dotychczasowym trudnym przynoszeniu potrzebnej wody⁴⁹. Zakładał inspekta ogrodowe, ponieważ chciał, aby „nowicjuszki uczyły się robienia kwiatów”. Postulował, aby w środowisku mieszanym narodowo przyjmować do życia zakonnego tylko te kandydatki, „co umieją mówić po niemiecku i po polsku”. Żegnał wreszcie siostry-sanitariuszki, „oddane do rannych” w czasie wojny prusko-francuskiej lat 1870-1871⁵⁰.

W Porębie spotkał się 27 września oraz 1 i 2 października 1868 roku z błogosławionym Edmundem Bojanowskim⁵¹, który wywarł wpływ na jego dalszą formację duchową, ukierunkowaną na pomoc chorym i ubogim. W czasie rozmowy „przy herbatce” doradzał założycielowi siostr służebniczek, aby na komisarza zakonnicy w diecezji wrocławskiej wybrał proboszcza leśnickiego, księdza Jana Grölich, człowieka „życzliwego, bliskiego i znajomego”⁵². Oczekiwał następnego spotkania z Bojanowskim na przełomie czerwca i lipca 1870 roku, ale do wizyty już nie doszło z powodu jego złego stanu zdrowia i następnie śmierci⁵³.

27 sierpnia 1869 roku ksiądz Kremski gościł w Porębie angielską konwertytkę Francis Margaret Taylor, założycielkę The Poor Servants of the Mother of God⁵⁴, którą obdarował pamiątkami z Ziemi Świętej. „Rozmówił się z nią bardzo dobrze, bo mówił (...) wprawnie po angielsku”⁵⁵. Kontaktował się z księdzem Janem

⁴⁵ E. Bojanowski, *Dziennik*, t. III: 1861-1866, oprac. L. Smółka, Wrocław 2009, s. 730.

⁴⁶ N. Niestolik, *Śląskie groby ludzi kościoła. Ksiądz Paweł Roch Gierich. Historia śląskich bożogrobców*. Zob. <http://jankowice.rybnik.pl/groby/gierich/html/> [dostęp: 6.09.2012].

⁴⁷ J. Pixa, *Towarzystwo Bożego Grobu na Śląsku w XIX w.*, w: A. Weltzel, *Pomniki pobożności po ślachetnej rodzinie hrabiów z Gaszyna w Górnym Szląsku*, Opole 2003 (wyd. pol.), s. 22-23.

⁴⁸ Zob. W. Ogrodziński, *Z dziejów czytelnictwa polskiego na Górnym Śląsku. Nieznane czasopismo górnośląskie z lat 1868-1881*, *Silva Rerum* 1939, nr 7, s. 152, 156. Por. Z. Bednorz, *Dyszlem i parą...*, s. 160.

⁴⁹ *Pamiętniki do historii Zgromadzenia Siostr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny z Domu Macierzystego w Porębie*, t. 1, Wrocław 1985, s. 77-78.

⁵⁰ E. Bojanowski, *Dziennik*, t. IV: 1867-1871..., s. 440, 454, 470, 643.

⁵¹ Zob. B. Biel, *Edmund Bojanowski (1814-1871)*, w: *Chrześcijaństwo*, red. B. Bejze, t. 1, Warszawa 1974, s. 87-106.

⁵² E. Bojanowski, *Dziennik*, t. IV: 1867-1871..., s. 366-368, 475, 495, 499, 502.

⁵³ Tamże, s. 625, 627-629, 656, 704-708.

⁵⁴ Zgromadzenie Biednych Sług Bogarodzicy.

⁵⁵ E. Bojanowski, *Dziennik*, t. IV: 1867-1871, s. 513, 517.

Koźmianem, jednym z największych ludzi Wielkopolski XIX wieku⁵⁶. Przyjaźnił się z ojcem Władysławem Edwardem Schneiderem, dawnym kolegą z ławy szkolnej, śląskim misjonarzem w Ziemi Świętej i franciszkaninem z klasztoru na Górze Świętej Anny⁵⁷. Nie zapominał też o swojej rodzinie, zwłaszcza o chorej siostrzenicy, Oldze Klausa⁵⁸.

23 kwietnia 1872 roku wyjechał z Poręby na uroczystość rodzinną do Tarnowskich Gór. Następnego dnia, w czasie wygłaszania toastu nagle odzyskał głos. Powrócił jednak na swoją placówkę do Poręby, aby 25 listopada 1872 roku – już w okresie *Kulturkampfu*⁵⁹ – przenieść się do Rybnika i objąć stanowisko kapelana szpitala Świętego Juliusza (St. Julius-Krankenhaus)⁶⁰. Przyczynił się do powstania centralnej kaplicy szpitalnej pod wezwaniem Świętego Juliusza, poświęconej i oddanej do użytku chorych i personelu medycznego w 1894 roku⁶¹. Był świadkiem początkowych działań związanych z budową kościoła pod wezwaniem Świętego Antoniego⁶². Wsparł budowniczych ofiarą pieniężną⁶³. Na tej skromnej posadzie wytrwał aż 34 lata, służąc chorym i biednym w dzień i w nocy. Ubogim dzieciom, biednym i chorym rozdał cały swój majątek. Umarł na zawał serca w sobotę, 22 grudnia 1906 roku, niosąc pociechę umierającemu⁶⁴. Odszedł w wieku 77 lat, krótko przed złotym jubileuszem kapłaństwa, w opinii duchownego całkowicie oddanego Bogu i sprawom Kościoła⁶⁵. Pochowano go na starym rybnickim cmentarzu przy obecnej ulicy Cegielnianej, gdyż tam właśnie było miejsce pochówku parafian do 1920 roku. Zachowało się zdjęcie jego grobu, choć sama mogiła podzieliła los innych mogił starego rybnickiego cmentarza – po prostu zniknęła, gdyż w czasach Polski Ludowej nikt nie pomyślał o możliwości jej przeniesienia na nowy cmentarz niedaleko ulicy Rudzkiej⁶⁶. Na starej fotografii ksiądz Kremiski ubrany jest w plisowaną „diecezjalną rewerendę” – czyli „starodawny” śląski strój duchowny – z widoczną pelerynką.

Ksiądz Teodor Kremiski był także dobrym znawcą historii Śląska. W 1895 roku, w czasie uroczystości poświęcenia kaplicy w jankowickiej Studziencie

⁵⁶ P. Matusik, *Religia i naród, życie i myśl Jana Koźmiana (1814-1877)*, Poznań 1998.

⁵⁷ A.K. Dudek, *O. Władysław Edward Schneider (1833-1919). Śląski misjonarz w Ziemi Świętej*, Wrocław 2002.

⁵⁸ E. Bojanowski, *Dziennik*, t. IV: 1867-1871..., s. 445.

⁵⁹ Zob. G. Kucharczyk, *Kulturkampf. Walka Berlina z katolicyzmem (1846-1918)*, Warszawa 2009.

⁶⁰ Zob. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1876*, Breslau 1876, s. 82; *Eleuchus Universi Cleri Secularis et Regularis nec non Sororum Piarum Congregationum Dioecesis Wratislaviensis, Wratislaviae 1889*, s. 53. Por. M. Szołtysek, *Rybnik, nasze gniazdo*, Rybnik 1997, s. 50-51; B. Kloch, A. Grabiec, *Kościół św. Antoniego w Rybniku*, *Zeszyty Rybnickie* 2006, t. 4 (*Monografia*, red. B. Kloch, D. Keller, Rybnik 2006).

⁶¹ Por. M. Szołtysek, *Rybnik. Takie miejsce na ziemi*, Rybnik 1999.

⁶² E. Drobny, *Kościół św. Antoniego w Rybniku*, Rybnik 1931, s. 16, 18, 25.

⁶³ B. Kloch, A. Grabiec, *Kościół św. Antoniego w Rybniku...*, s. 40-41.

⁶⁴ Zob. J. Knossalla, *Das Dekanat Beuthen O/S in seinem schlesischen Teil*, Katowice 1935, s. 529. Por. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1907*, Breslau 1907, s. 219, 382.

⁶⁵ J. Wycisło, *Dziwne dzieje pierwszego...*, s. 153.

⁶⁶ N. Niestolik, *Ks. Teodor Kremiski...*

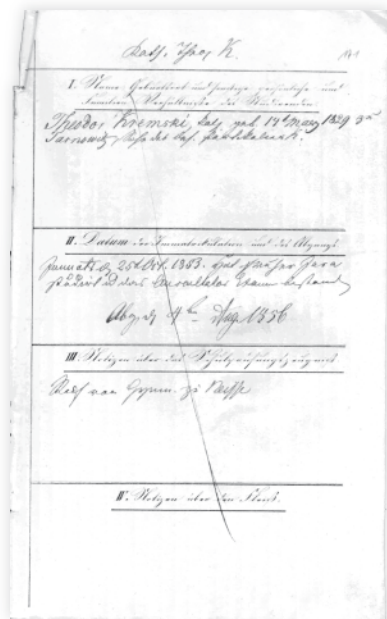
(15 sierpnia)⁶⁷, wygłosił płomienne kazanie, w którym nakreślił dzieje oraz rozwój duchowy tego pątniczego miejsca, uwypuklając wątek męczeńskiej śmieci księdza Walentego, „Śląskiego Tarsycjusza”. Swoją sztuką oracji chwycił za serce zebranych, o czym dowiadujemy się z zachowanej *Kroniki parafialnej*. W tym samym źródle czytamy, że: „(...) był rzetelnym i pilnym pomocnikiem w chwilach trudnych sytuacji duszpasterskich”, chociaż w innym miejscu znajdujemy wypowiedź rybnickiego proboszcza, księdza Edwarda Bolika: „(...) od Wielkanocy jest w kościele parafialnym przy środkowej mszy świętej zawsze niemieckie kazanie, a ks. Kremski niech lepiej pozostanie w szpitalu, bo nie każdy przyzwyczaiłby się w kościele do jego brody, którą nosi od swego powrotu z Jerozolimy”⁶⁸. Kuria wrocławska doceniła jednak zasługi księdza Kremskiego na polu charytatywnym i kaznodziejskim, mianując go radcą duchownym (1895)⁶⁹.

Szkoda, że ludzie nietuzinkowi muszą budzić niezdrowe emocje. Za biografem księdza Kremskiego dodam: „Szkoda, że dziś zapomniano o tym niezwykle gorliwym kapłanie, który porzucił karierę prawniczą, by do końca swoich dni służyć ubogim i biednym. Szkoda też, że nie poznamy gatunku szlachetnego alkoholu, który pozwolił ks. dr. Teodorowi Kremskiemu wyjść z wieloletniej choroby i udręczenia”⁷⁰.

DOKUMENT

Wpis Teodora Kremskiego
do rejestrów studenckich teologii katolickiej
Uniwersytetu Wrocławskiego

Źródło: Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego
we Wrocławiu, *Allgemeines Studenten-Register...*,
sygn. TK 115, s. 171.

Słowa kluczowe: ks. T. Kremski, duchowieństwo śląskie, proboszcz,
kapelan zakonny i szpitalny

Keywords: rev. T. Kremski, Silesian clergy, parish priest, order and hospital chaplain

⁶⁷ Tenże, *Zabytki Jankowic na tle dziejów wsi*, Rybnik-Jankowice 1996, s. 96.

⁶⁸ Archiwum Parafii Bożego Ciała w Jankowicach Rybnickich, *Kronika parafialna*, rps, bez pag..

⁶⁹ *Postanieniec Niedzielný [dla diecezji wrocławskiej]* 1895 (R. 1), nr 24 (10 VI), s. 8.

⁷⁰ J. Wycisło, *Dziwne dzieje pierwszego...*, s. 161.